

ISSN: 2181-0796

DOI: 10.26739/2181-0796

www.tadqiqot.uz

**TIL, TA'LIM, TARJIMA
XALQARO JURNALI**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ
ЯЗЫК, ОБРАЗОВАНИЕ, ПЕРЕВОД**

**INTERNATIONAL JOURNAL OF
LANGUAGE, EDUCATION, TRANSLATION**

Alisher Navoi

**VOLUME 3
ISSUE 2**

2022

TIL, TA'LIM, TARJIMA

3-SON, 2-JILD

ЯЗЫК, ОБРАЗОВАНИЕ, ПЕРЕВОД

НОМЕР-3, ВЫПУСК-2

LANGUAGE, EDUCATION, TRANSLATION

VOLUME-3, ISSUE-2

TOSHKENT-2022

TIL, TA'LIM, TARJIMA XALQARO JURNALI

№3 (2022) DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.6650780>

Bosh muharrir:

Mirzayev Ibodulla
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Bosh muharrir o'rinbosari:

Ismoilov Salohiddin
f.f.n., professor (O'zbekiston)

TAHRIR HAY'ATI:

Mahmudov Nizomiddin
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Boqiyeva Gulandom
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Jalolov Jamol
p.f.n., professor (O'zbekiston)

Dadaboyev Hamidulla
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Ingeborg Baldauf
f.f.d., professor (Germaniya)

Yo'ldoshev Qozoqboy
p.f.d., professor (O'zbekiston)

Rasulov Ravshanxo'ja
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Mamatov Abdi
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Safarov Shahriyor
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Shahobiddinova Shohida
f.f.d., professor (O'zbekiston)

To'xtasinov Ilhom
p.f.d. (O'zbekiston)

Qulmamatov Do'smamat
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Jumaboyeva Jamila
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Mirzohidova Muyassar
f.f.d., professor (Qirg'iziston)

Uluqov Nosirjon
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Eltazarov Jo'liboy
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Umurqulov Bekpo'lat
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Bakirov Poyon
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Pardayev Azamat
f.f.d., dotsent (O'zbekiston)

Kiselev Dmitriy
f.f.d., dotsent (O'zbekiston)

Xurshid Xayrullayev
f.f.d., dotsent (O'zbekiston)

Mirzayev Rahmatulla
yu.f.n., dotsent (O'zbekiston)

Suvanova Jumagul
f.f.n. (O'zbekiston)

Isakova Nodira
f.f.n. (O'zbekiston)

Qodirova Barno
kotib, PhD (O'zbekiston)

Xasanov Axmad
mas'ul kotib, (O'zbekiston)

ILMIY MASLAHAT KEMGASHI:

Turniyozov Ne'mat
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Irisqulov Muhammadavaz
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Berdaliyev Abduvali
f.f.d., professor (Tojikiston)

Sayfullayeva Ra'no
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Mustafa Ug'urlu
f.f.d., professor (Turkiya)

Djusupov Maxanbat
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Jabborov Xo'jamurod
f.f.d., dotsent (O'zbekiston)

Bozorov Odil
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Abdiyev Murodqosim
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Raximov G'anisher
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Rasulova Mahfuza
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Yoqubov Jamoliddin
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Baqoyeva Muhabbat
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Karimov Suyun
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Rizayev Bahodir
f.f.d., professor (O'zbekiston)

Sahifalovchi: Shakhram Fayziev

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр. 1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>;
Email: info@tadqiqot.uz Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>;
Email: info@tadqiqot.uz Тел: (+998-94) 404-0000

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЯЗЫК, ОБРАЗОВАНИЕ, ПЕРЕВОД

№3 (2022) DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.6650780>

Главный редактор:

Мирзаев Ибадулла
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Исмаилов Салахиддин
к.ф.н, доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Махмудов Низамиддин д.ф.н., профессор (Узбекистан)	Элтазаров Жулибай д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бакиева Гуландом д.ф.н., профессор (Узбекистан)	Умуркулов Бекпулат д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Жалалов Жамол д.п.н., профессор (Узбекистан)	Бакиров Поён д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дадабаев Хамидулла д.ф.н., профессор (Узбекистан)	Пардаев Азамат д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Ингеборг Бальдауф д.ф.н., профессор (Германия)	Киселев Дмитрий д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Йулдашев Казакбай д.п.н., профессор (Узбекистан)	Хуршид Хайруллаев д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Расулов Равшанхужа д.ф.н., профессор (Узбекистан)	Мирзаев Рахматулла д.ю.н., доцент (Узбекистан)
Маматов Абди д.ф.н., профессор (Узбекистан)	Суванова Жумагул к.ф.н. (Узбекистан)
Сафаров Шахриёр д.ф.н., профессор (Узбекистан)	Исакова Нодира д.ф.н. (Узбекистан)
Шахабиддинова Шахида д.ф.н., профессор (Узбекистан)	Калирова Барно секретарь, PhD (Узбекистан)
Тухтасинов Илхам д.п.н., профессор (Узбекистан)	Хасанов Ахмал отв. секретарь (Узбекистан)
Кулмаматов Дусмамат д.ф.н., профессор (Узбекистан)	
Жумабаева Жамила д.ф.н., профессор (Узбекистан)	
Мирзахидова Муяссар д.ф.н., профессор (Киргизия)	
Улуков Насиржан д.ф.н., профессор (Узбекистан)	

НАУЧНЫЙ СОВЕТ:

Турниязов Неймат д.ф.н., профессор (Узбекистан)	Якубов Жамалиддин д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ирискулов Мухаммадаваз д.ф.н., профессор (Узбекистан)	Бакоева Мухаббат д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бердалиев Абдували д.ф.н., профессор (Таджикистан)	Каримов Суюн д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Сайфуллаева Раъно д.ф.н., профессор (Узбекистан)	Ризаев Бахадир д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мустафа Угурлу д.ф.н., профессор (Турция)	Муминов Сиддик д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Джусупов Маханбат д.ф.н., профессор (Узбекистан)	Маматов Абдугафур д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Жаббаров Хужамурал д.ф.н., доцент (Узбекистан)	Суванова Нигора к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Базаров Адил д.ф.н., профессор (Узбекистан)	Мукхаметкалиева Гульнар к.ф.н. (Казахстан)
Абдиев Мурадқасим д.ф.н., профессор (Узбекистан)	Саидов Салто к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Рахимов Ганипер д.ф.н., профессор (Узбекистан)	
Расулова Махфуза д.ф.н., профессор (Узбекистан)	

Вёрстка: Шахрам Файзиев

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр. 1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>;
Email: info@tadqiqot.uz Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>;
Email: info@tadqiqot.uz Тел: (+998-94) 404-0000

INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, EDUCATION, TRANSLATION

№3 (2022) DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.6650780>

Chief Editor:

Mirzaev Ibodulla
Doc. of philol. scienc.,
prof. (Uzbekistan)

Deputy Chief Editor:

Ismailov Salokhiddin
Cand. of phil. sciences, assistant
professor (Uzbekistan)

EDITORIAL BOARD:

Makhmudov Nizamiddin
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Mirzokhidova Muyassar
Doc. of phil. scienc., prof.
(Kirghizistan)

Bakieva Gulandom
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Ulukov Nosirjon
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Jalolov Jamol
Doc. of ped. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Eltazarov Juliboy
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Dadaboev Khamidulla
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Umurkulov Bekpulat
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Ingeborg Baldauf
Doc. of phil. scienc., prof.
(Germany)

Bakirov Poyon
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Yuldashev Kazakbay
Doc. of ped. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Pardaev Azamat
Doc. of phil. scienc., assoc. prof.
(Uzbekistan)

Rasulov Ravshankhuja
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Kiselev Dmitriy
Doc. of phil. scienc., assoc. prof.
(Uzbekistan)

Mamatov Abdi
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Khurshid Khayrullaev
Doc. of phil. scienc., assoc. prof.
(Uzbekistan)

Safarov Shakhriyor
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Mirzaev Rahmatulla
Doc. of jurispr. scienc., assoc. prof.
(Uzbekistan)

Shakhobiddinova Shokhida
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Suvanova Jumagul
Cand. of phil. sciences
(Uzbekistan)

Tukhtasinov Ilhom
Doc. of ped. scienc.
(Uzbekistan)

Isakova Nodira
Doc. of phil. scienc. (Uzbekistan)

Kulmamatov Dusmamat
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Kadirova Barno
Secretary, PhD (Uzbekistan)

Jumabaeva Jamila
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Hasanov Ahmad
senior secretary (Uzbekistan)

SCIENTIFIC ADVISORY COUNCIL:

Turniyazov Nemat
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Yakubov Jamoliddin
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Iriskulov Mukhammadavaz
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Bakaeva Mukhabbat
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Berdaliev Abduvali
Doc. of phil. scienc., prof.
(Tajikistan)

Karimov Suyun
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Sayfullaeva Rano
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Rizaev Bakhodir
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Mustafa Ugurlu
Doc. of phil. scienc., prof. (Turkey)

Muminov Siddik
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Djusupov Makhanbat
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Mamatov Abdugafur
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Jabborov Khojamurod
Doc. of phil. scienc., assoc. prof.
(Uzbekistan)

Suvonova Nigora
Cand. of phil. sciences, assoc. prof.
(Uzbekistan)

Bozorov Odil
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Mukhametkalieva Gulnar
Cand. of phil. sciences
(Kazakhstan)

Abdiev Murodkosim
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Saidov Sano
Cand. of phil. sciences, assoc. prof.
(Uzbekistan)

Rakhimov Ganisher
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Rasulova Makhfuza
Doc. of phil. scienc., prof.
(Uzbekistan)

Pagemaker: Shakhram Fayziev

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр. 1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>;

Email: info@tadqiqot.uz Tel: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>;

Email: info@tadqiqot.uz Tel: (+998-94) 404-0000

TILSHUNOSLIK

Bulekbaeva Sh, Kulatova G.

НАВОИЙ ВИЛОЯТИ ҚОЗОҚЛАРИ ТИЛИДАГИ ДИАЛЕКТЛАРНИНГ
ЛИНГВОАРЕАЛ ТАВСИФИ.....7

Неъматова Ю.О.

СТРУКТУРНО-ТИПОЛОГИЧЕСКАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ
ОЙКОНИМОВ.....17

Xusanova Z.

LAQABLAR LISONIY BELGILAR NOMINATIV FUNKSIYASINING MAXSUS
LINGVOKULTUROLOGIK SHAKLI SIFATIDA.....29

Зайниева М.Х.

ГЛОБАЛ СИНТАКТИК СТРУКТУРА ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ
КОМПОНЕНТЛАРИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР.....38

Хотамова Г.С

ЎЗБЕК ТИЛИДАГИ ШАХСИЙ ЁЗИШМАЛАРДА КАТТА ЁШЛИ АЁЛЛАР
ЁЗМА НУТҚИНИНГ ЛЕКСИК-СЕМАНТИК ХУСУСИЯТЛАРИ.....48

Faleeva A.V.

INVESTIGATION OF THE COLLOQUIAL FORMATION OF MODERN
ENGLISH LANGUAGE.....59

Омонова М.К.

ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИ ТЕРМИНОЛОГИЯСИДА ТАРКИБЛИ
МЕЛИОРАТИВ ТЕРМИНЛАР ПОЛИСЕМИЯСИ.....68

TA'LIMSHUNOSLIK

Қодирова Б.И.

ҚЎШМА ГАП ТЕРМИНЛАРИНИНГ ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ (ўзбек ва қozoқ мактаб
дарсликлари асосида).....77

Ubaydullayeva M.A.

"ALPOMISH" DOSTONI TALQINIDA "TAHLILIY O'QISH" USULIDAN
FOYDALANISH METODIKASI.....87

Qodirov U.R.

FLIPPED CLASSROOM ("AG'DARMA SINF") MODELINI TA'LIMDA
QO'LLASH.....100

Jo'rayev I.R.

DARVESH BAHRIDDINOVNING "ЧАРОГИ ҲИДОЯТ"-И ОРЗУ ВА ЗАБОНИ
ТОЧИКИИ ФОРСИ" MONOGRAFIYASI HAQIDA.....109

Amirdinova Z.A.

8-SINF ADABIYOT DARSLIGIDA IJODKOR TARJIMAYI HOLINING
YORITILISHI.....119

Bozorova G.R.

МАКТАВ АДАБИЙ ТА'LIMIDA MUHAMMAD YUSUF HAYOTI VA IJODINI
O'RGATISHNING SAMARALI YO'LLARI.....127

TARJIMASHUNOSLIK

Маҳмудов А.Ю.

ШАРҚ ХАЛҚЛАРИ ИЖОДИЁТИ ОЛМОН ТИЛИДА.....137

ТИЛ, ТАЪЛИМ, ТАРЖИМА ЯЗЫК, ОБРАЗОВАНИЕ, ПЕРЕВОД LANGUAGE, EDUCATION, TRANSLATION

Bozorova Gulruh Ravub qizi

magistrant,
Samarqand davlat universiteti,
Samarqand, O'zbekiston
gulruhbozorova@mail.ru

MAKTAB ADABIY TA'LIMIDA MUHAMMAD YUSUF HAYOTI VA IJODINI O'RGATISHNING SAMARALI YO'LLARI

<https://zenodo.org/record/6651926#.YqsMiqLP1PY>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada maktab adabiy ta'limida xalq shoiri Muhammad Yusuf hayoti va ijodini o'rgatish masalalari yoritilgan bo'lib, shoir hayoti va ijodini o'rganishga bag'ishlangan dars mashg'ulotlarini samarali tashkil etishda zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalaridan hamda interfaol pedagogik texnologiyalardan foydalanish bo'yicha tavsiyalar berilgan. Ta'lim va tarbiyaning sifat va samaradorligi juda ko'p omillarga bog'liq bo'lganligi uchun ham bu borada yagona va eng mukammal tavsiya yoki yo'l-yo'riq berib bo'lmaydi. Hattoki, zamonaviy-pedagogik yoki axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan ham foydalana bilishning o'ziga xos va o'ziga mos mezonlari mavjudligini unutmaslik kerak. Har bir pedagog dars jarayonini tashkil etishda o'zining ilmiy salohiyati hamda pedagogik mahoratidan kelib chiqib yondashadi. Ammo, bu jarayonni tashkil etishda o'qitishning ming yillik an'ana va tajribalari, to'plangan ulkan tajribaviy xazinasini ham inkor etmaslik lozim.

Kalit so'zlar: davlat ta'lim standartlari (DTS), o'quv dasturi, adabiy ta'lim, pedagogik mahorat, zamonaviy axborot kommunikatsiya vositalari, badiiy tahlil, interfaol metodlar.

Bozorova Gulrukh Ravub daughter

master,
Samarkand State University,
Samarkand, Uzbekistan
gulruhbozorova@mail.ru

EFFECTIVE WAYS TO TEACH THE LIFE AND CREATIVITY OF MUHAMMAD YUSUF IN SCHOOL LITERATURE EDUCATION

ABSTRACT

In this article, the issues of teaching the life and creativity of the people's poet Muhammad Yusuf in school literature education were covered, and recommendations were made on the use of modern information and communication tools and interactive

pedagogical technologies in the effective organization of lessons devoted to the study of the life and creativity of the poet. Since the quality and effectiveness of education and training depends on many factors, it can not be the only and most perfect recommendation or guidance in this regard. It should not be forgotten that even modern-pedagogical or information and communication technologies have specific and specific criteria for their use. Each pedagogue adheres to the organization of the teaching process due to its scientific potential and pedagogical skills. But one should also not deny the millennial traditions and experience of teaching, the enormous stock of accumulated experience in the organization of this process.

Keywords: state educational standards (SES), curriculum, literature education, pedagogical skills, modern information and communication tools, artistic analysis, interactive techniques.

Бозорова Гулрух Равубовна

магистрант,

Самаркандский государственный университет,

Самарканд, Узбекистан

gulruhbozorova@mail.ru

ЭФФЕКТИВНЫЕ СПОСОБЫ ОБУЧЕНИЯ ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВУ МУХАММЕДА ЮСУФА В ШКОЛЬНОМ ЛИТЕРАТУРНОМ ОБРАЗОВАНИИ

АННОТАЦИЯ

В данной статье освещены вопросы преподавания жизни и творчества народного поэта Мухаммеда Юсуфа в школьном литературном образовании, даны рекомендации по использованию современных информационно-коммуникационных средств и интерактивных педагогических технологий в эффективной организации учебных занятий, посвященных изучению жизни и творчества поэта. Даже в связи с тем, что качество и эффективность обучения и воспитания зависят от огромного количества факторов, невозможно дать в этом отношении единственную и наиболее исчерпывающую рекомендацию или руководство. Важно помнить, что современные педагогические или информационно-коммуникационные технологии имеют свои собственные и соответствующие им критерии доступности. Каждый педагог подходит к организации учебного процесса исходя из своего научного потенциала и педагогического мастерства. Однако не следует также отрицать тысячелетние традиции и опыт преподавания, огромный накопленный экспериментальный резерв в организации этого процесса.

Ключевые слова: государственные образовательные стандарты (ГТО), учебная программа, литературное воспитание, педагогическое мастерство, современные информационно - коммуникативные средства, художественный анализ, интерактивные методы.

"Noqobil o'qituvchi haqiqatni shunchaki aytadi-qo'yadi, yaxshisi esa uni topishga o'rgatadi"

A.F.Disterveg-nemis pedagogi

Yoshlarni vatanparvarlik, el-yurtga sadoqat ruhida tarbiyalashda, ularning ma'naviy kamolotini, estetik didini yuksaltirishda adabiy ta'limning o'rni beqiyos. Zero, buyuk allomamiz Cho'lpon aytganidek:"Adabiyot yashasa, millat yashaydi". Shu jihatdan, uzluksiz

ta'lim tizimidagi adabiyot darslarida ijodkor hayoti va ijodini keng qamrovda o'rganish, ijod namunalarini tahlil qilish orqali ham ta'lim-tarbiya samaradorligiga erishiladi. Ammo, bu jarayonda o'qituvchidan nafaqat yuksak ilmiy salohiyat, balki pedagogik mahorat ham talab etiladi.

Adabiyot fanidan takomillashtirilgan va uzviylashtirilgan o'quv dasturiga ko'ra xalq shoiri Muhammad Yusuf hayoti va ijodi 8-sinfda "Muhammad Yusuf hayoti va ijodi" (1 soat), "Vatanim"she'ri tahlili (1 soat), "Mehr qolur", "Yurtim, ado bo'lmas" she'rlarini (1 soat) o'rganish ko'zda tutilgan. 2019-yilda chop etilgan "Adabiyot-8" (to'ldirilgan va qayta ishlangan to'rtinchi nashri)[2, 296-308] darsligida bu mavzular ketma-ketlikda berilgan.

Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standartlari (DTS)ga ko'ra, o'quvchilarga adabiyot fani bo'yicha quyidagi kompetensiya va malaka talablari qo'yiladi:

- badiiy tasvir vositalari haqida matnga tayanilgan holda mustaqil fikr yuritish va tahlil qila olish;

- o'qigan asaridan olgan taassurotlarini yorqin ifodalab bera olish;

- o'zga insonning tuyg'ulari va hissiy kechinmalar xususida fikr yurita olish;

- o'rganilgan adiblar tabiatiga xos bo'lgan hislatlarni baholay bilish,

- o'rganilgan asarlarda tasvirlangan badiiy timsollar xususiyatiga xos bo'lgan hislatlarni anglab, ularga munosabat bildira olish;

- o'rganilgan badiiy asarlar timsollarining tabiatidagi milliy xususiyatlarni anglay bilish;

- adabiyot nazariyasiga doir bilimlarni kitobxonlik amaliyotida mustaqil qo'llay olish;

- adabiy-tarixiy davrlarga va adiblar ijodiga to'g'ri baho bera olish kabilardir [1,16].

Ammo, o'quvchilarda bu sifatlarni shakllantirish uchun bugungi kun o'qituvchisida ilmiy salohiyat bilan birgalikda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni, zamonaviy AKT (axborot kommunikatsiya vositalari)ni qo'llay olish malakalari ham bo'lishi kerak. O'quv jarayonlarini ilmiy va metodik jihatdan mukammal tashkil etish muvaffaqiyatlar garovidir. Mashg'ulotlar turlarining an'anaviy ko'rinishlari bilan bir qatorda noan'anaviy shakllaridan ham keng foydalanish ta'lim oluvchilarning sezilarli darajada rivojlanishiga olib boradi. Olib boriladigan har bir dars o'quvchilarning yanada olg'a intilishi uchun motivatsiya bo'lib xizmat qilishi kerak. Buning uchun o'qituvchi zimmasiga auditoriyada erkin muloqot muhitini yaratish hamda dars mashg'ulotlarini samarali tashkil etish vazifalari yuklatiladi.

O'quv dasturiga asosan berilgan "Muhammad Yusufning hayoti va ijodi" mavzusini o'rganish jarayonida "Ma'lumotlar ombori"(1-rasm) usulidan foydalanish mumkin. Bunda o'quvchilarga slaydlar orqali yoki A4 format qog'ozda quyidagi jadval taqdim etiladi:

Ma'lumotlar Ombori		
Ma'lumotlar	To'g'ri True	Noto'g'ri False
Muhammad Yusuf 1999-yilda O'zbekiston xalq shoiri unvoni bilan mukofotlangan.		
Ilk she'rlar to'plami 1985-yilda "Tanish teraklar" nomi bilan chop etilgan.		
Respublikamiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev qaroriga binoan Toshkent shahrida Muhammad Yusuf nomidagi ijod maktabi ochildi.		
1989-yilda "Iltijo" she'riy to'plami uchun unga Respublika Yoshlar mukofoti berilgan.		
Muhammad Yusufning "Ko'hna quduq" dostonida qadimiy Buxoro tarixi aks etgan.		

(1-rasm)

Bu jadvaldagi ma'lumotlarni mana shu tariqa davom ettirish mumkin. Ya'ni Muhammad Yusufning hayoti va ijodiga oid bo'lgan to'g'ri va noto'g'ri ma'lumotlar joylanadi. O'quvchilar esa bu ma'lumotlarni to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligini aniqlab, tegishli qatorga belgi qo'yishadi: (2-rasm)

Ma'lumotlar Ombori		
Ma'lumotlar	To'g'ri True	Noto'g'ri False
Muhammad Yusuf 1999-yilda O'zbekiston xalq shoiri unvoni bilan mukofotlangan.		√
Ilk she'rlar to'plami 1985-yilda "Tanish teraklar" nomi bilan chop etilgan.	√	
Respublikamiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev qaroriga binoan Toshkent shahrida Muhammad Yusuf nomidagi ijod maktabi ochildi.		√
1989-yilda "Iltijo" she'riy to'plami uchun unga Respublika Yoshlar mukofoti berilgan.		√
Muhammad Yusufning "Ko'hna quduq" dostonida qadimiy Buxoro tarixi aks etgan.	√	

(2-rasm)

Bu texnologiya o'quvchilardan diqqat-e'tiborni talab etadi va ularning xotirasini mustahkamlashga yordam beradi.

Olimlarning aniqlashicha, insondagi bilimlarning hosil bo'lishida undagi 5 ta sezgi a'zolari vositasida qabul qilingan va ishlab chiqilgan axborotlar nisbati quyidagicha:

Ko'rish a'zosi orqali - 80-85%

Eshitish a'zosi - 9-13%

Hid bilish a'zosi orqali - 2,5-3,5%

Teri sezgisi orqali - 1,5-3%

Ta'm bilish a'zosi orqali - 1-2%

Jami - 100%gacha.

Turli sezgi organlari ishtirokida o'zlashtirilgan va qayta ishlangan axborotning oradan 2 hafta o'tgach, quyidagi miqdorlari eslab qolinadi:

O'qilganlar - 10%

Eshirilganlar - 20%

Ko'rilganlar - 30%

Ko'rilgan va eshitilganlar - 50%

Gapirilganlar - 80%

Gapirilgan va amalda bajarilganlar - 90% [4,177-178].

Demak, ko'rish sezgisi orqali qabul qilingan va ishlab chiqilgan axborotlar nisbati yuqoriroq ekan. Bu esao'z navbatida, o'qitish jarayonidako'proq ko'rsatmalilikprinsipiga amal qilishimizni nazarda tutadi.

Buyuk chex pedagogi Y.A.Komenskiy ko'rsatmalilikni o'qitishning "oltin qoidasi" deb uqtiradi. Muhammad Yusufning ijodini o'rgatishda ham ko'rsatmalilik prinsipiga amal qilish o'quvchilar tomonidan bilimlarni tez va oson o'zlashtirilishiga hamda uzoq vaqt xotirasida muhrlanishiga xizmat qiladi. Buning uchun biz "Suratlar galeriyasi" (3-4-rasm) usulidan foydalanishimiz mumkin. Bu texnologiya asosida o'quvchilarga suratlar taqdim etiladi. Bu suratlar zahirida shoir she'rlarining nomi yashiringan bo'lishi kerak. Ma'lumki, Muhammad Yusuf aksariyat she'rlarida flora va faunamizdan ramziy obrazlar sifatida foydalanib, ularni badiiy yuk tashishga xizmat qildiradi. Shuningdek, she'rlarining nomlari ham mana shu ramziy obrazlardan kelib chiqadi. O'quvchilarga quyidagi kabi rasmlar tarqatiladi:

(3-rasm)

(4-rasm)

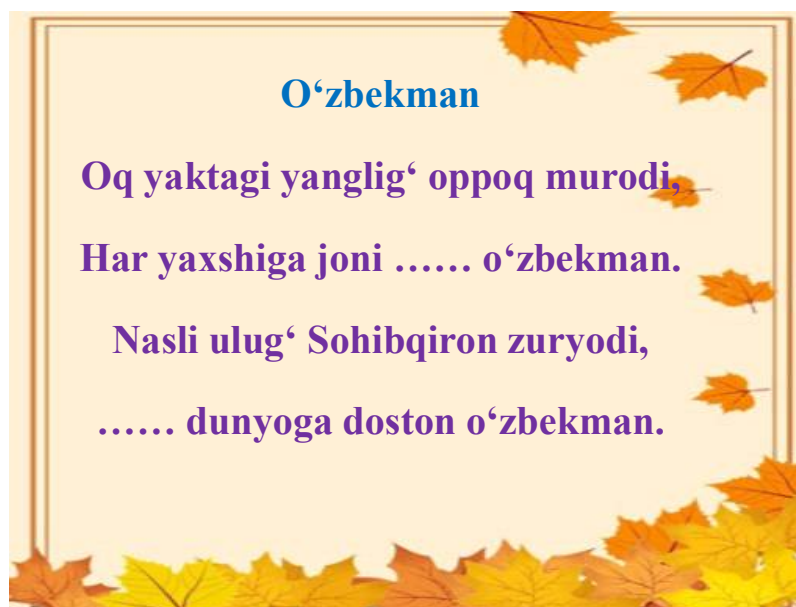
(5-rasm)

(6-rasm)

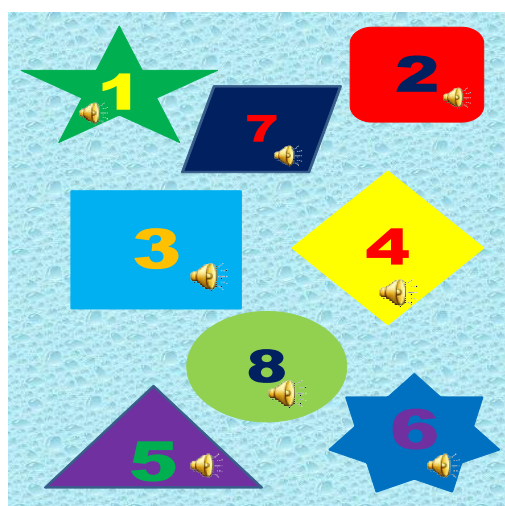
O'quvchilar suratlar yoniga shoir she'rlarining nomlarini yozib chiqishadi(5-6-rasm). Bundan tashqari, tabiat tasvirlari bilan bog'liq rasmlar bilan ishlash jarayonida suratlardagi har bir tabiat mo'jizasi haqida o'quvchilarga ilmiy bilimlar ham berib borish tavsiya etiladi. Negaki, shoir lirikasida ifodalangan ma'no-mazmun ana shu ilmiy bilimlar asosidagina teranlashadi. Shuningdek, o'quvchilarda ona tabiatga muhabbat, uni asrab-avaylash kerakligi kabi ko'nikmalar ham shakllanadi.

Ta'lim va tarbiyaning sifat va samaradorligi juda ko'p omillarga bog'liq bo'ladi. Ana shunday omillardan biri, pedagogning nutqiy mahoratidir. G'arb donishmandlaridan biri R.Emirsonning ta'kidlashicha: "Nutq - qudratli kuch: u ishontiradi, undaydi, majbur etadi"[4,159]. Demak, birinchi navbatda, nutq ishontirish san'atidir. O'quvchilar bilan muloqotda bo'layotgan o'qituvchi ishonarli gapirishi, nutqi dalillangan, puxta asoslangan bo'lishi lozim va, albatta, mana shunday sifatlarni o'quvchilarda ham rivojlantirish talab etiladi. Adabiyot fanining ham oldiga qo'yilgan asosiy maqsadlaridan biri - bu o'quvchilarda nutqiy savodxonlik, nutqiy madaniyatni shakllantirish hisoblanadi. Bunday sifatlarga esa, nasriy va lirik asarlar mutolaasi, ularning tahlili orqali erishiladi. Xususan, Muhammad Yusuf lirikasiga xos xususiyatlar, uning ifoda uslubi, badiiy tasvir vositalaridan foydalanishi, umuman, poetik mahoratini o'rganish uchun badiiy tahlilga murojaat etamiz. Shoirning she'rlarini badiiy tahlilga tortish jarayonida "Sirli nuqtalar"(7-rasm) usulidan foydalanishimiz mumkin. Buning uchun o'quvchilarga so'zlari tushirib qoldirilgan she'riy bandlar taqdim etiladi. Ammo, so'zlarni tushirib qoldirishda o'quvchini tafakkur qilishga undovchi so'zlarni tanlash tavsiya etiladi. O'quvchilar nuqtalar o'rnidagi tushirib qoldirilgan so'zni topib, she'riy parchani ifodali o'qishadi. She'rning mazmunini tahlil qilib, unda qo'llangan she'riy san'atlarni topishga harakat qilishadi. Bunday tahlil jarayoni o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini hamda ijodkorlik qobiliyatini rivojlantiradi.

(7-rasm)

Muhammad Yusuf ijodi tahlil qilinganda uning o'zbek xalqining qo'shiqchilik borasidagi estetik didini yuksaltirishdagi xizmatini ta'kidlab o'tish joizdir. Adabiyotshunos olim Qozoqboy Yo'ldosh Muhammad Yusufning o'zbek qo'shiqchilik san'atiga qo'shgan hissasini ta'kidlab, shunday fikrlarni qayd etadi: "Shoir she'rlariga bitilgan qo'shiqlar millat ahli ma'naviyatini shakllantirishda uning she'rlaridan kam xizmat qilgani yo'q. Aynan Muhammad Yusufning qo'shiqbop she'rlari borligi uchun ham u tirikligida o'zbek qo'shiqchiligida saviyasiz, tanqiddan tuban matnlar asosida aytiladigan qo'shiqlar juda kam bo'lgandi" [6,27]. Dars jarayonida shoirning qo'shiqqa aylangan she'rlarini tahlilga tortish esa mashg'ulotni yanada qiziqarli bo'lishini ta'minlaydi va o'quvchilarni faollikka undaydi. Buni amalga oshirish uchun "Qo'shiqlar qanotida"(8-rasm) usulidan foydalanamiz. Bu texnologiyani qo'llashda audio-vizual vositalardan foydalanamiz. Bu jarayonda auditoriyada elektron ekran tashkil etiladi. Ekranda raqamlar aks etgan bo'lib, bu raqamlar ostiga shoirning xonandalar tomonidan ijro etilgan qo'shiqlari o'rnatiladi:

(8-rasm)

O'quvchilar raqamlardan birini tanlashadi va ana shu raqam ostidagi qo'shiq ularga eshittiriladi. O'quvchilar qo'shiqning nomini topishadi va qo'shiqning g'oyasini ochib berishadi. Bu metodni amalga oshirishda o'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lib olish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarda jamoa bo'lib ishlash ko'nikmalarini

shakllantiradi. Shuningdek, musiqa insonda axloqiy fazilatlarni shakllantirishda ham muhim vosita hisoblanadi. Zero, faylasuf Arastu ta'kidlab o'tganidek: "Musiqa ko'ngilga axloqan muayyan ta'sir ko'rsatuvchi quvvatga ega"dir. Qo'shiqlarni tanlashda ham turli mavzularda hamda o'quvchilarning yosh xususiyatlari jihatidan qiziqishlarini hisobga olib zamonaviy estrada yo'nalishida bo'lishiga e'tibor qaratish lozim. O'quv dasturiga asosan shoirning "Vatanim" she'ri tahlili mavzusi o'tilganda "Toifalash jadvali" (9-rasm)dan foydalanish samarali usul hisoblanadi.

TOIFALASH JADVALI	
Joy nomlari	Tarixiy shaxslar
Balx	Sulaymon
Xo'jand	Mashrab
Qashqar	Yassaviy
Kurdiston	Navoiy
Hindiston	Temur Malik
Chambil	Muqanna
Qo'qon	Shiroq
	Chingiz
	Jaloliddin
	Bobur
	Alpomish
	Ulug'bek
	Qodiriy
	Usmon

(9-rasm)

"Vatanim"she'ri tahlili jarayonida adabiyot fani tarix hamda geografiya fanlari bilan integratsiyani amalga oshiradi. O'quvchilarning ham bu fanlardan olgan bilimlarini tekshirib ko'rish imkoniyati tug'iladi. "Moziyga bir nazar" usuli orqali o'quvchilarga quyidagi savollar beriladi:

MOZIYGA BIR NAZAR

- 1.Hoshim ibn Hakim nima uchu Muqanna laqabini olgan?
- 2.Jaloliddin Manguberdining jasorati haqida nimalarni bilasiz?
- 3.Uzoq Sibir o'lkasiga surgun qilingan allomalarimiz kimlar edi?
- 4.Qashqar shahri qayerda joylashgan?
- 5."Yuzida xoli bor" ma'nosini anglatuvchi laqabni olgan tarixiy qahramon kim?

6. Ikkinchi jahon urushi yillarida Qo'qondagi ijtimoiy-siyosiy hayot haqida ma'lumot bering.

7. Temur Malikning jasorati haqida nimalarni bilasiz?

8. Mashrabning dorga osilish sababini izohlang.

9. "Padarkushdan pana qilib Ulug'beging quchgayman" misrasida shoir padarkush deya kimni nazarda tutmoqda?

10. "Cho'liq" va "So'liq" so'zlarining ma'nosini izohlang.

11. O'zbek urug'larining soni nechta?

12. She'rda qaysi mashhur asar nomidan o'rinli foydalanilgan?

"Vatanim" she'ri mazmunida aks etgan tarixni mana shunday savollar tarzida davom ettirish mumkin. Bu savollarga javob olingandan so'nggina bu she'rni tahlilga tortish maqsadga muvofiq bo'ladi. Shundagina o'quvchiga she'rning mazmun-mohiyatini anglashi oson kechadi. Shuningdek, o'quvchilar shoirning tarixiy savodxonligi, bilim darajasi haqida ham ma'lumotga ega bo'lishadi.

O'qitishning asosiy tashkiliy shakli bo'lgan dars qanday ko'rinishda tashkil etilishidan qat'iy nazar, bilim oluvchilarning yosh va fiziologik xususiyatlari, qiziqishi, bilim saviyasi, fikr yuritish doirasi hisobga olinishi muhimdir. Mana shu jihatlarni nazarda tutib, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashgan holda qo'llash o'quv mashg'ulotlarining samaradorligi va o'qituvchilar mehnatining foydali ish koeffitsiyentini oshiradi. "Mashhur ingliz adibi Bernard Shou aytganidek: "Bilimga eltuvchi yagona yo'l - bu faoliyatdir". Ana shunday faoliyatning o'quvchi va o'qituvchi mehnati ko'rinishidagi turlari omixtalashganida kutilgandan ziyodroq natijaga erishish mumkin bo'ladi"[4,194].

Иқтибослар / Сноски / References

1. Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti (Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 3-iyundagi 345-sonli qarori). -Toshkent, 2021. - 87b.
2. Olimov S., Ahmedov S., Qo'chqorov R. Adabiyot-8 (to'ldirilgan va qayta ishlangan to'rtinchi nashri). Toshkent: G'afur G'ulom, 2019. - 351b.
3. Yusuf M. Saylanma. Toshkent: Sharq, 2014. - 286b.
4. Omonov H., Xattabov M. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. O'quv qo'llanma. Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2016. - 200b.
5. Йўлдош Қозоқбой, Йўлдош Муҳайё. Бадий таҳлил асослари. Тошкент: Камалак, 2016. - 463b. (Yo'ldosh Qozoqboy, Yo'ldosh Muhayyo. Badiiy tahlil asoslari. Toshkent: Kamalak, 2016. - 463b.)
6. Yo'ldoshev Q. Muhammad Yusuf hayoti va ijodini o'rganish. Dastur va uslubiy qo'llanma. Toshkent, 2020. - 33b.